

ARŞİVDEN BİR İHSAN FAZLIOĞLU YAZISI:

"ŞEKLÎ BENZERLİKLER, FİKRÎ BENZERLİK GEREKTİRMEZ"

İhsan Fazlıoğlu'nun Gerçek Hayat dergisinin 6 Haziran 2003 tarihli sayısında yayımlanan yazısını tekrar düzenleyerek fazlioglu.blogspot.com okurlarının istifadesine sunuyorum.

1908-2010 yılları arasında yayınlanmış İslamcı dergileri gün yüzüne çıkarma ve inceleme hedefiyle 2013 yılında İlmi Etüdler Derneği (İLEM) çatısı altında çalışmalarına başlamış İslamcı Dergiler Projesi'ne (İDP) metne aktarmış olduğum yazının taranmış versiyonunu sağladığı için teşekkürü bir borç bilirim.

Yararlı olması dilekleriyle.

Muhammet Negiz

"ŞEKLÎ BENZERLİKLER, FİKRÎ BENZERLİK GEREKTİRMEZ"

Bir medeniyetin anlam/manevî derinliğini değer ve resim dünyasının terkibi/birlikteliği oluşturur. Resmi, içerisinde gömülü bulunduğu değerleri dikkate almaksızın, başka bir medeniyetin diline tercüme etmeye çalışmak tahrib ve tahrifi doğurur. Bu ilke çerçevesinde bir medeniyette varlık kazanmış herhangi bir bilgi tarzını, yalnızca şekli benzerliklere, çeşitli andırışmalara dayanarak, başka bir medeniyetinin kavramlarıyla ifade etmeye çalışmak, mecazî seviyesi dikkate alınmazsa hakikat sanılacağından, ilginç, bir o kadar da ilmî-olmayan sonuçlara yol açar. Çünkü şekli benzerlikler, zorunlu olarak, fikrî benzerlikleri gerektirmez.

İslam medeniyetinde varlık kazanmış **ilm-i hiyel** ya da **ilm-i âlât-i ruhâniyye** adlı bilim dalı ilkece, kadim felsefede önemli bir sorun olan boşlukun (halâ) var-olmadığını göstermek üzere icad edilen aletlere ilişkin bilim dalıdır. Bu sorun açısından hiyel

fizik biliminin (ilm-i tabîî) bir alt-dalı iken, kullanılan değişik aletlerin büyüklükleri ile çeşitli niceliksel durumlarını belirlemek bakımından da geometrinin (ilm-i hendese) bir alt-dalıdır. Kısaca dendikte hiyel, tedbir anlamında, matematik ya da fizik bilimlerinde ulaşılan bir sonucun birbirine mutabakatını her iki bilim dalından yardım alarak tersim ve temsil yoluyla denetleme ve kanıtlama işleminin adıdır. Bu bilimin bir gayesi de, icad edilen aletlerin ilginçliğinden istifade ile nefsi mutlu etmek ve rahatlatmaktır.

Şu anda ilk sibernetikçi olarak kabul edilen Ebul-iz İsmail bin ar-Razzaz el-Cezeri 1205-1206 yıllarında yazdığı "Kitab-ül'-Camü Beyne'l-İlm-i ve'l-amelen-Nafi' Fi Sınaati'l-Hiyel" adlı kitabı niçin sonraki yüzyıllar boyunca niçin bir Terminatör'ün öncüsü olmadı? Ucunda Terminatör olmayan bir bilim hikâyesine göz attık.

Bugünkü anlamda "robot" tasavvurunun ortaya çıkması için, her şeyden önce mekanik-otomatik kavramlarını içeren bir tekhne-logos zihniyeti; bu zihniyetin dayandığı dünya resmi ile bu resmi besleyen bir değer dünyasına sahip olunması gerekir. Bu şema, bazı barçalarına hem de ayrıntılı bir şekilde tesadüf edilmekle beraber, bir bütün olarak İslam medeniyetinde görülmez. Kısaca dile getirilirse, İslam medeniyetinde mekanik anlayış ilk dönemlerden itibaren var olmasına, XVI. Yüzyılın ikinci yarısında otomatik fikrine ulaşılmasına karşın teknolojiye dönüşecek bir tekhn-logos zihniyeti oluşmamıştır. Çünkü dünya resmi bir bütün olarak mekanikleştirilmemiş; böyle bir theo-logos ile kosmologos geliştirilmemiştir.

Dr. İhsan Fazlıoğlu (Bilim Tarihçisi):

"Şeklî benzerlikler, fikri benzerlik gerektirmez"

Bir medeniyetin anlam/manevi derinliğini değer ve resim dünyasının terkibi/birlikteliği oluşturur. Resmi, içerisinde gömülü bulunduğu değerleri dikkate almaksızın, başka bir medeniyetin diline tercüme etmeye çalışmak tahrib ve tahrifi doğurur. Bu ilke çerçevesinde bir medeniyette varlık kazanmış herhangi bir bilgi tarzını, yalnızca şekli benzerliklere, çeşitli andırışmalara dayanarak, başka bir medeniyetinin kavramlarıyla ifade etmeye çalışmak, mecazi seviyesi dikkate alınmazsa hakikat sanılacağından, ilginç, bir o kadar da ilmi-olmayan sonuçlara yol açar. Çünkü şekli benzerlikler, zorunlu olarak, fikri benzerlikleri gerektirmez.

Islam medeniyetinde varlık kazanmış ilm-i hiyel ya da ilm-i âlât-i ruhâniyye adlı bilim dalı ilkece, kadim felsefede önemli bir sorun olan boşlukun (halâ) var-olmadığını göstermek üzere icad edilen aletlere ilişkin bir bilim dalıdır. Bu sorun açısından hiyel fizik biliminin (ilm-i tabîî) bir alt-dalı iken, kullanılan değişik aletlerin büyüklükleri ile çeşitli niceliksel durumlarını belirlemek bakımından da geometrinin (ilm-i hendese) bir alt-dalıdır. Kısaca dendikte hiyel, tedbir anlamında, matematik ya da fizik bilimlerinde ulaşılan bir sonucun birbirine mutabakatını her iki bilim dalından yardım alarak tersim ve temsil yoluyla denetleme ve kanıtlama işleminin adıdır. Bu bilimin bir gayesi de, icad edilen aletlerin ilginçliğinden istifade ile nefsi mutlu etmek ve rahatlatmaktır.

Bugünkü anlamda 'robot' tasavvurunun ortaya çıkması için, herşeyden önce mekanik-otomatik kavramlarını içeren bir tekhne-logos zihniyeti; bu zihniyetin dayandığı dünya-resmi ile bu resmi besleyen bir değer dünyasına sahip olunması gerekir. Bu şema, bazı parçalarına hem de ayrıntılı şekilde tesadüf edilmekle beraber, bir bütün olarak İslam medeniyetinde görülmez. Kısaca dile getirilirse, İslam medeniyetinde mekanik anlayış ilk dönemlerden itibaren varolmasına, XVI. yüzyılın ikinci yarısında otomatik fikrine ulaşılmasına karşın teknolojiye dönüşecek bir tekhne-logos zihniyeti oluşmamıştır. Çünkü dünya resmi bir bütün olarak mekanikleştirilmemiş; böyle bir resmin içerisinde büyüyeceği bir theo-logos ile kosmo-logos geliştirilmemiştir.

Şu anda ilk sibernetikçi olarak kabul edilen edilen Ebul-iz İsmail bin ar-Razzaz el-Cezeri 1205-1206 yıllarında yazdığı "Kitab-ül'-Camü Beyne'l-İlmi-i ve'l-amelen-Nafi' Fi Sınaati'l-Hiyel" adlı kitabı niçin sonraki yüzyıllar boyunca niçin bir Terminatör'ün öncüsü olmadı? Ucunda Terminatör olmayan bir bilim hikayesine göz attık.

İlk sibernetikçi kabul edilen Ebul-iz İsmail bin ar-Razzaz el-Cezeri 1205-1206 yıllarında yazdığı "Kitab-ül'-Camü Beyne'l-İlmi-i ve'l-amelen-Nafi' Fi Sınaati'l-Hiyel" adlı kitabın içinde, 300'e yakın otomatik makine ve sistemleri ile ilgili bilgi verdikten sonra çalışma özelliklerini şemalarla gösterdiğini hatırlatmakta fayda var. Sadece suyun kaldırma ve basınç gücünü kullanarak tamamen yeni bir teknik ve sistem kurmuş olan Ebul-iz, çok yönlü otomatik hareketler elde etmiştir. Mucidimiz kitabını Artukoğulları hükümdarı Ebul Feth Mahmut İbn-i Mehmet İbn-i Karaaslan'ın isteği üzerine kaleme almıştır. Kitapta meyve ve içecek ikram eden, abdest almaya yardım eden ya da zamanı gösteren otomatlar mevcuttur.

Toygar Akman kitabında "müzikli kayık makinesi"ni izah ederken "eğer Ebul Iz, kayıkçının küreğini hareket ettirmesi yerine, bu kayığın, "dönen şaft sistemi ile hareketini" ya da "dişli çarkların, kepçeleri pervane gibi döndürmesi" ile "suda kayma sistemini" uygulasaydı, hiç kuşku yok ki kendisinden yüzyıllarca sonra ortaya atılacak olan "dişli çarklar" ve bir mil üzerinde dönen tekerlekler" ile kendiliğinden hareket eden, günümüz otomobillerini yapan ilk insan olacaktı" diyerek hayıflanır. Gerçekten de modern gölemler olan robotlarla, otomobille ya da Nabi Avcı'nın kitabının ismiyle söylersek "Bombacı Parmenides" ile Ebul-iz arasında sadece nicelik farkı mı vardır ki bir teğet geçmekten, isabetsizlikten söz etmek mümkün olabilsin?

PARMENİDES EBUL-İZ'E KARŞI

Ebul-Iz ile "Bombacı Parmenides" arasındaki mahiyet farkını anlamak üzere Prof. Dr. Teoman Duralı'ya kulak vermekte fayda var: "Şartları temelden değiştirmek ihtirası, Yeniçağ dındışı Avrupa'sının, özellikle de onun devamı olan Çağdaş Ingiliz-Yahudi medeniyetinin 'homo economicus'una mahsustur. Şartları kazanç hedefine -yani artı değer- yönüne döndürmeği mümkün kılansa bilgidir; üstelik, biçimsel mantık kuralları çerçevesinde düzenlenmiş, sistemleştirilmiş bilgidir: Felsefe-bilim>fen>sanayi>iktisat. İşte, Yeniçağ Avrupa'sı ile Çağdaş Ingiliz-Yahudi dünyasında sistemleştirilmiş bilginin bunca rağbet kazanması ve bunun gittikçe artması bundandır. Kazanç, hayatın sıklet merkezi olunca, ilk bakışta, iktisadiyatla uzaktan yakından ilgisi, ilişiği yokmuş gibi gözüken nice âmil ile unsur, o yöne koşulmağa başlanmıştır. Hayat, bütün yanlarıyla, yönleriyle ve bilcümle veçheleriyle iktisadîleşir olmuştur."

https://fazlioglu.blogspot.com/2020/02/arsivden-bir-ihsan-fazlioglu-yazisi-sekli-benzerlikler-fikri-benzerlik-gerektirmez.html

İlk sibernetikçi kabul edilen Ebul-iz İsmail bin ar-Razzaz el-Cezeri 1205-1206 yıllarında yazdığı *“Kitab-ül’-Camü Beyne’l-İlm-i ve’l-amelen-Nafi’ Fi Sınaati’l-Hiyel”* adlı kitabın içinde 300’e yakın otomatik makine ve sistemleri ile ilgili bilgi verdikten sonra çalışma özelliklerini şemalarla gösterdiğini hatırlatmakta fayda var. Sadece suyun kaldırma ve basınç gücünü kullanarak tamamen yeni bir teknik ve sistem kurmuş olan Ebul-iz, çok yönlü otomatik hareketler elde etmiştir. Mucidimiz kitabını Artukoğulları hükümdarı Ebul Feth Mahmut İbn-i Mehmet İbn-i Karaaslan’ın isteği üzerine kaleme alınmıştır. Kitapta meyve ve içecek ikram eden, abdest almaya yardım eden ya da zamanı gösteren otomatlar mevcuttur.

Toygar Akman kitabında “müzikli kayık makinesi”ni izah ederken ***“eğer Ebul İz, kayıkçının küreğini hareket ettirmesi yerine, bu kayığın, “dönen şaft sistemi ile hareketini” ya da “dişli çarkların, kepçeleri pervane gibi döndürmesi” ile “suda kaynama sistemini” uygulasaydı, hiç kuşkusu yok ki kendisinden yüzyıllarca sonra ortaya atılacak olan “dişli çarklar” ve “bir mil üzerinde dönen tekerlekler” ile kendiliğinden hareket eden, günümüz otomobillerini yapan ilk insan olacaktı”*** diyerek hayıflanır. Gerçekten de modern golemler olan robotlarla, otomobille ye da Nabi Avcı’nın kitabının ismiyle söylersek “Bombacı Parmenides” ile Ebul-iz arasında sadece nicelik farkı mı vardır ki bir teğet geçmekten, isabetsizlikten söz etmek mümkün olabilsin?

PARMENİDES EBUL-İZ’E KARŞI

Ebul-İz ile *“Bombacı Parmenides”* arasındaki mahiyet farkını Prof. Dr. Teoman Duralı’ya kulak vermekte fayda var: ***“Şartları temelden değiştirmek ihtirası, Yeniçağ dindışı Avrupa’sının, özellikle de onun devamı olan Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetinin 'homo economicus’una mahsustur. Şartları kazanç hedefine –yani artı değer- yönüne döndürmeği mümkün kılansa bilgidir; üstelik, biçimsel mantık kuralları çerçevesinde düzenlenmiş, sistemleştirilmiş bilgidir: Felsefe-bilim>fen>sanayi>iktisat. İşte, Yeniçağ Avrupa’sı ile Çağdaş İngiliz-Yahudi dünyasında sistemleştirilmiş bilginin bunca rağbet kazanması ve bunun gittikçe artması bundandır. Kazanç, hayatın sıklet merkezi olunca, ilk bakışta, iktisadiyatla uzaktan yakından ilgisi, ilişiği yokmuş gibi gözüken nice âmil ile unsur, o yöne koşulmağa başlanmıştır. Hayat, bütün yanlarıyla, yönleriyle ve bilcümle veçheleriyle iktisadileşir olmuştur.”***

https://fazlioglu.blogspot.com/2020/02/arsivden-bir-ihsan-fazlioglu-yazisi-sekli-benzerlikler-fikri-benzerlik-gerektirmez.html